

Заняття 10. Свобода має свободу?

Аркуш 16

ЗАНУРЕННЯ

Вправа 1. Мовчазне споглядання

Дії вчителя/вчительки:

- Показую аркуш 16 без коментарів
- Кажу: "Роздивімося цю сторінку 3 хвилини. Подивіться на постать дівчини, на кубики зі словом "свобода", на зелену руку, на порожню рамку. Зверніть увагу, як елементи розташовані по всій сторінці"
- Тримаю тишу 3 хвилини
- М'яко запитую: "Що першим привернуло вашу увагу на цій сторінці? Поділіться одним словом або простим жестом"

Дії учнівства:

- Споглядають аркуш у тиші
- Фокусуються на різних елементах: дівчина, кубики, зелена рука, порожня рамка, мотузка
- Добровільно діляться першим враженням
- Можуть показати жестом замість слова

Орієнтовні відповіді:

- "Дівчина з кубиками"
- "Зелена рука"
- "Слово "свобода" розібране на частини"
- "Порожня рамка чекає"
- "Мотузка довга"
- "Постать думає"
- "Все розкидано"
- *Жест збирання чогось руками*

Вправа 2. Дослідження елементів і зв'язків

Дії вчителя/вчительки:

- Уважно подивіться на кубики зі словом "свобода"
- Що робить дівчина з цими кубиками?
- Покажіть рукою напрямок її погляду
- Що може означати зелена рука? Чому вона саме зелена?

- Яка роль порожньої рамки в цій композиції?

Дії учнівства:

- Розглядають деталі кубиків із літерами
- Аналізують позу та дії дівчини
- Показують напрямки погляду та руху
- Висловлюють припущення про кольорові елементи
- Обговорюють значення порожніх просторів

Орієнтовні відповіді:

- "Дівчина збирає слово зі свободи"
- "Вона думає, як скласти"
- "Зелена рука — це життя, природа"
- "Порожня рамка для нових ідей"
- "Кубики можна переставляти"
- "Вона конструює свою свободу"
- "Зелена рука допомагає"
- "Рамка чекає на картину"

Вправа 3. Звуки конструювання та мислення

Дії вчителя/вчительки:

- Заплющте очі на хвилину
- Уявіть, що ви в цій кімнаті з дівчиною
- Які звуки можуть супроводжувати роботу з кубиками?
- Що звучить, коли народжується нова ідея?

Дії учнівства:

- Заплющують очі
- Уявляють себе в просторі творчого мислення
- Створюють звукову картину конструювання
- Діляться відчуттями процесу творчості

Орієнтовні відповіді:

- "Цокіт кубиків об стіл"
- "Тихе дихання концентрації"
- "Шурхіт паперу"
- "Звук олівця на папері"
- "Тиша перед відкриттям"
- "Дзвін ідеї в голові"
- "Звук, коли щось стає на місце"
- "Мелодія думок"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Скоротити споглядання до 2 хвилин, більше уваги на конкретні предмети, дозволити фізично імітувати складання кубиків.

Для 12-13 років: Стандартний варіант, додати запитання про процес творчого мислення.

Для 14-15 років: Продовжити споглядання до 4-5 хвилин, запросити до аналізу метафори деконструкції та реконструкції понять.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Вправа 4. Візуальне мислення

Дії вчителя/вчительки:

- Що ви бачите на цій сторінці?
- Що може відбуватися тут?
- Чому ви так думаєте?
- Які деталі підтверджують ваші думки?

Дії учнівства:

- Описують конкретні візуальні елементи
- Висловлюють припущення про процес
- Обґрунтовують свої спостереження
- Знаходять докази в малюнку

Орієнтовні відповіді:

- "Бачу дівчину, яка працює з кубиками-літерами"
- "Здається, вона розбирає і складає слово "свобода""
- "Кубики різного розміру — значить, літери мають різну вагу"
- "Зелена рука може символізувати допомогу природи"
- "Порожня рамка — це простір для нових ідей"
- "Дівчина експериментує зі значеннями"
- "Це про те, що свободу можна переосмислювати"
- "Вона створює власне розуміння"

Вправа 5. Читання тексту та аналіз парадоксу

Дії вчителя/вчительки:

- Прочитаймо разом текст: "Свобода має свободу? Дякую за твої думки"
- Чому це питання звучить незвично?
- Що означає "свобода має свободу"?
- До кого звернена подяка "за твої думки"?
- Чому автор не дає відповіді, а запрошує до роздумів?

Дії учнівства:

- Читають та аналізують парадоксальне питання
- Роздумують над рекурсивною природою поняття
- Шукають різні інтерпретації
- Відчують себе співавторами діалогу

Орієнтовні відповіді:

Про парадокс:

- "Це як запитати: чи вільна сама свобода?"
- "Можливо, свобода теж має межі"
- "Свобода може обирати, якою бути"
- "Це складне питання без простих відповідей"

Про подяку:

- "Автор дякує нам за участь у роздумах"
- "Це показує, що наші думки важливі"
- "Ми співторці цього мальовищу"
- "Кожен додає своє розуміння"

Про відсутність відповіді:

- "Найкращі питання не мають готових відповідей"
- "Кожен має знайти свою відповідь"
- "Автор поважає наше право думати"
- "Справжнє питання змушує рости"

Вправа 6. Метафоричне дослідження

Дії вчителя/вчительки:

- Якби ці кубики могли розповісти про свою подорож, що б вони сказали?
- Чому має зелений колір рука, що допомагає?
- Якби порожня рамка могла говорити, про що б вона попросила?
- Які емоції відчуває дівчина під час цієї роботи?

Дії учнівства:

- Створюють наративи для об'єктів

- Інтерпретують кольорову символіку
- Надають голос порожнім просторам
- Проектують емоції на персонажа

Орієнтовні відповіді:

Історія кубиків:

- "Ми були словом, потім стали частинами"
- "Нас розібрали, щоб зібрати по-новому"
- "Кожна літера має свою історію"
- "Ми радіємо новим комбінаціям"

Зелена рука:

- "Зелена — колір росту і творчості"
- "Це природа допомагає людині"
- "Життя підтримує свободу"
- "Зелений — це надія і відновлення"

Порожня рамка:

- "Заповни мене своїми мріями"
- "Я готова стати чим завгодно"
- "Дай мені форму твоїх думок"
- "Я — можливість, яка чекає"

Емоції дівчини:

- "Зосередженість і цікавість"
- "Радість відкриття"
- "Спокійна рішучість"
- "Творче натхнення"

Вправа 7. Філософські питання допитливої дитини

Дії вчителя/вчительки:

- Чи можуть літери бути вільними? Що їх обмежує?
- Якби слова могли обирати свої значення, що б вони обрали?
- Чи є різниця між свободою рослин і свободою людей?
- Що було б, якби все в світі мало свободу змінювати себе?

Дії учнівства:

- Роздумують над свободою на різних рівнях
- Застосовують поняття свободи до несподіваних об'єктів
- Шукають межі та можливості

- Грають з абстрактними концепціями

Орієнтовні відповіді:

Свобода літер:

- "Літери обмежені правилами мови"
- "Але вони можуть створювати нові слова"
- "Кожна літера має свою роль"
- "Разом вони створюють значення"

Вибір слів:

- "Слово "любов" обрало б бути всюди"
- "Слово "війна" хотіло б зникнути"
- "Слова мріяли б жити в серцях"
- "Кожне слово шукало б своє призначення"

Свобода рослин і людей:

- "Рослини вільні рости, але не рухатися"
- "Люди можуть рухатися, але мають зобов'язання"
- "Рослини чесні у своїх потребах"
- "У кожного своя форма свободи"

Універсальна свобода змін:

- "Світ став би хаосом"
- "А може, знайшов би нову гармонію"
- "Все шукало б свою ідеальну форму"
- "Це було б красиво і страшно одночасно"

Вправа 8. Особистісні зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Чи доводилося вам "розбирати" якусь ідею на частини, щоб зрозуміти?
- Коли ви відчували, що ваші думки мають право на свободу?
- Що допомагає вам, як зелена рука цій дівчині?
- Яку "порожню рамку" ви хотіли б заповнити своїми ідеями?

Дії учнівства:

- Згадують власний досвід аналізу та синтезу
- Рефлексують над свободою мислення
- Ідентифікують джерела підтримки
- Визначають простори для творчості

Орієнтовні відповіді:

- "Розбирав складну математичну задачу на етапи"
- "Коли зрозумів, що можу мати власну думку про книжку"
- "Мені допомагає музика і тиша"
- "Хочу заповнити рамку своїми винаходами"
- "Друзі підтримують мої ідеї"
- "Мрію створити свою комп'ютерну гру"
- "Природа надихає на нові думки"
- "Хочу написати книжку про пригоди"

Вправа 9. Сучасні українські зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Цікавий факт: українська художниця Жанна Кадирова створює скульптури з керамічної плитки, що нагадують одяг, але насправді є мистецькими об'єктами. Її серія "Second Hand" показує, як звичайні форми можуть отримати нове значення в мистецтві. Як можна дати "свободу" звичайним речам, змінивши контекст, в якому ми їх бачимо?
- А український програміст Макс Левчин створював фінансові технології, які адаптуються до потреб користувачів. Його роботи показують, як технології можуть "навчатися" і розвиватися разом з людськими потребами. Як технології можуть мати свободу змінюватися?
- Що означає для сучасних українських дітей мати свободу переосмислювати традиції?

Дії учнівства:

- Аналізують приклади творчої свободи
- Обговорюють адаптивність і гнучкість
- Говорять про баланс між традиціями та інноваціями
- Шукають власні приклади "свободи свободи"

Орієнтовні відповіді:

- "Мистецтво може змінити значення звичайних речей"
- "Контекст змінює те, як ми сприймаємо предмети"
- "Технології можуть вчитися і адаптуватися"
- "Кожне покоління додає своє розуміння"
- "Свобода — це коли можеш поєднувати старе і нове"
- "Українська культура може рости і змінюватися"
- "Ми творимо нові традиції, зберігаючи корені"
- "Кожна ідея має право на еволюцію"

Методичний коментар

Для 9-11 років: Більше конкретних прикладів, менше абстрактних понять. Фокус на творчому процесі та експериментах.

Для 12-13 років: Поєднання конкретного досвіду з філософськими роздумами. Введення елементів критичного мислення.

Для 14-15 років: Глибші філософські дискусії про природу понять, свободу мислення та еволюцію ідей.

ТВОРЧИСТЬ

Вправа 10. Варіанти творчих завдань (діти обирають)

Варіант А. Мої кубики понять

Інструкція: Оберіть важливе для вас поняття (дружба, мрія, дім, щастя) і "розберіть" його на частини, як кубики. Що входить до його складу? Як можна його переосмислити?

Варіант Б. Рамка для нової ідеї

Інструкція: Намалюйте або опишіть, що ви б помістили в порожню рамку. Яка ваша ідея чекає на втілення? Яку картину світу ви хочете створити?

Варіант В. Зелена рука допомоги

Інструкція: Створіть образ того, що допомагає вам мислити вільно. Це може бути реальна чи фантастична "рука допомоги". Яку форму вона має? Як працює?

Варіант Г. Діалог зі свободою

Інструкція: Напишіть розмову між собою та Свободою. Про що ви її запитали б? Що вона відповіла б на питання "Чи маєш ти свободу?"

Варіант Д. Конструктор ідей

Інструкція: Створіть свій "конструктор" — набір елементів, з яких можна складати різні ідеї про життя. Які це будуть деталі? Як вони поєднуються?

Дії вчителя/вчительки під час творчості:

- Надаю різноманітні матеріали: папір, фломастери, олівці, кольорові ручки, кубики або картонні блоки
- Циркулюю класом, підтримуючи експериментальний процес
- Задаю відкриті питання: "Розкажи про цей елемент", "Що означає ця комбінація?"

- Не оцінюю правильність, а цікавлюся логікою дитини
- Заохочую до перестановок і експериментів

Дії учнівства:

- Обирають варіант, який найбільше резонує з їхнім способом мислення
- Працюють у власному темпі, дозволяючи собі експерименти
- Розбирають і збирають поняття в новий спосіб
- За бажанням консультуються з педагогом/педагогинєю
- Можуть поєднувати кілька підходів

Методичний коментар

Для 9-11 років: Акцент на варіанти А, В, Д — більше візуальні та тактильні. Можна використовувати справжні кубики або конструктори.

Для 12-13 років: Всі варіанти доступні. Особливо цікавий варіант Г — структурування через діалог.

Для 14-15 років: Особливо цінні варіанти Б, Г, Д. Можливість створення складних концептуальних проєктів.

РЕФЛЕКСІЯ

Вправа 11. Особиста рефлексія

Дії вчителя/вчительки:

- Подумайте мовчки 3 хвилини:
 - Чи змінилося ваше розуміння того, що таке свобода?
 - Які ваші ідеї мають право на "свободу" — тобто на зміни і розвиток?
 - Що ви взяли б у свої "кубики мислення"?

Дії учнівства:

- Мовчки рефлексують над еволюцією своїх уявлень
- Усвідомлюють динамічну природу ідей
- Визначають ресурси для творчого мислення

Вправа 12. Спільне коло

Дії вчителя/вчительки:

- Хто хоче поділитися одним відкриттям про "свободу свободи"?
- Яке питання ви б поставили самому поняттю свободи?
- Що найцікавіше в тому, що ідеї можуть змінюватися?

- Дякую всім за сміливість думати незвично

Дії учнівства:

- Добровільно діляться інсайтами про складність понять
- Формують власні філософські питання
- Висловлюють захоплення гнучкістю мислення
- Висловлюють подяку за можливість експериментувати

Орієнтовні відповіді:

- "Зрозумів/зрозуміла, що навіть свобода може розвиватися"
- "Запитала б свободу: ким ти хочеш стати?"
- "Круто, що можна переосмислювати будь-що"
- "Відкрила, що думки живі і можуть рости"
- "Цікаво, що питання важливіші за відповіді"

Вправа 13. Валізка додому

Дії вчителя/вчительки: Пропоную експерименти на вибір:

Сімейні дослідження:

- "Сімейні поняття": обговори з родиною, як змінилися значення слів "дім", "сім'я", "традиції" для кожного покоління
- "Еволюція сімейних правил": дізнайся, як змінювалися правила в родині і чому

Дослідницькі місії:

- "Спостереження за змінами": тиждень фіксує, як змінюються твої думки про щось протягом дня
- "Археологія понять": досліді, як змінилися значення знайомих слів з часом

Цифрові експерименти:

- "Щоденник еволюції ідей": записуй у відео або тексті, як твої думки розвиваються
- "Конструктор понять": створи цифровий набір "кубиків" для складання ідей

Філософські експерименти:

- "Діалог з поняттями": щодня "розмовляй" з одним абстрактним поняттям (радість, страх, мрія)
- "Питання для понять": складай незвичайні питання до звичайних речей

Творчі практики:

- "Щоденна реконструкція": щодня "розбирай" і "збирай" одну свою ідею по-новому
- "Фотопроект 'Свобода має форми'": фотографуй речі, які показують різні прояви свободи

Методичний коментар

Для всіх вікових груп:

- Підкреслити цінність експериментального мислення
- Заохочувати до ставлення незвичайних питань
- Нагадати, що зміна думок — це ознака росту, а не слабкості

Складні ситуації та реакції

Ситуація: Я не розумію, як свобода може мати свободу

Реакція: Це справді складна ідея! Спробуймо з простішим прикладом: чи може твоя мрія мріяти? Чи може твій настрій мати настрій? Іноді цікаві питання важливіші за зрозумілі відповіді.

Ситуація: Це все заплутано, я хочу простих відповідей

Реакція: Розумію це бажання! Деякі речі справді складні. А що, якщо ми почнемо з чогось простого? Як ти думаєш, чи може змінити форму вода? А чи можуть змінюватися наші думки?

Ситуація: Дитина засмучена, що її думки "неправильні"

Реакція: Твої думки не можуть бути неправильними — вони твої! Сьогодні ми вчилися, що думки можуть рости і змінюватися, і це прекрасно. Розкажи, що тебе турбує?

Ситуація: А навіщо взагалі думати про такі дивні речі?

Реакція: Цікаве питання! А як ти думаєш, що було б, якби люди ніколи не задавалися дивними питаннями? Чи з'явилися б літаки, якби ніхто не запитав: "А чи можуть люди літати?"

Ситуація: Я боюся, що моя думка змінюється

Реакція: Розумію цей страх. Іноді зміни лякають. А що, якщо подумати про це як про ріст? Дерево не боїться, що його листя змінюється з сезонами — воно знає, що так і має бути.

Ситуація: Хочу, щоб усе було ясно і зрозуміло

Реакція: Це дуже природне бажання! І багато речей справді можуть бути ясними. А деякі питання роблять життя цікавішим саме тому, що залишаються загадками. Що тебе найбільше цікавить дізнатися?

Ситуація: Мені подобається ламати стереотипи та звичні уявлення

Реакція: Чудово! Це дуже цінна здатність. Як ти думаєш, що ще можна переосмислити в нашому житті? Які стереотипи варто було б "розібрати на кубики"?

Додаткові матеріали для вчителя/вчительки

Українські новатори та переосмислювачі

Жанна Кадирова (1981). Українська художниця та скульпторка, яка працює з керамікою та інсталяціями. Її серія "Second Hand" (2014-2016) створює скульптури з керамічної плитки, що нагадують одяг, але, насправді, є мистецькими об'єктами. Кадирова переосмислює звичні форми, показуючи, як мистецтво може "звільнити" предмети від їх первісного призначення. Лауреатка премії імені Казимира Малевича (2012) та Шевченківської премії (2025).

Питання для обговорення: Як мистецтво може змінити наше сприйняття звичайних речей? Чи можуть предмети мати "друге життя" в мистецтві?

Макс Левчин (1975). Український програміст, співзасновник PayPal та Affirm. Народився в Києві, в 1991 році емігрував до США. Створив фінансові технології, які автоматично адаптуються до потреб користувачів — системи можуть "навчатися" нових функцій залежно від того, як люди їх використовують. Левчин показує, як технології можуть еволюціонувати разом з людськими потребами.

Питання для обговорення: Чи можуть комп'ютерні програми "вчитися" нових речей? Як технології допомагають людям бути вільнішими?

Оксана Забужко (1960). Письменниця, яка постійно переосмислює форми літератури. Її твори поєднують прозу, поезію, есеїстику, створюючи нові гібридні жанри. Роботи як "Польові дослідження з українського сексу" та "Музей покинутих секретів" демонструють, як літературні форми можуть виходити за межі традиційних категорій. Забужко показує, як література може мати "свободу" експериментувати з формою.

Питання для обговорення: Чи можуть слова мати свободу створювати нові значення? Як література допомагає нам думати по-новому?

Олександр Ройтбурд (1961-2021). Український художник-постмодерніст, учасник Нової хвилі українського мистецтва. Створював роботи, які деконструювали культурні символи, показуючи, як можна переосмислювати традиційні образи. Його картини зберігаються в МоМА, він був учасником Венеціанської бієнале. Ройтбурд демонстрував, як мистецтво має "свободу" ставити під сумнів усталені значення.

Питання для обговорення: Чи може мистецтво змінювати значення символів? Як художники допомагають нам бачити знайоме по-новому?

Сергій Жадан (1974). Письменник та музикант, який показує, як українська культура має "свободу" бути сучасною, не втрачаючи коріння. Його тексти поєднують класичну поезію з сучасним сленгом, традиційні мотиви з урбаністичними реаліями.

Питання для обговорення: Чи має культура право змінюватися? Як можна зберігати традиції, даючи їм свободу розвиватися?

Ключові поняття

Метамислення

- **Для 9-11 років:** Це коли ти думаєш про свої думки. Як запитати себе: "А чому я так думаю?" або "А чи можу я думати по-іншому?"
- **Для 12-13 років:** Здатність аналізувати власні розумові процеси, усвідомлювати, як ти мислиш, і змінювати способи мислення.
- **Для 14-15 років:** Рефлексивне мислення про природу пізнання, здатність досліджувати власні когнітивні процеси та їх обмеження.

Рекурсивність понять

- **Для 9-11 років:** Це коли щось містить себе саме. Як матрешка в матрешці, або коли мрія мріє про себе.
- **Для 12-13 років:** Явище, коли поняття або процес може застосовуватися до самого себе, створюючи нескінченне відображення.
- **Для 14-15 років:** Філософська концепція самопосилання, де об'єкт дослідження стає інструментом дослідження самого себе.

Деконструкція та реконструкція

- **Для 9-11 років:** Розібрати щось на частини, щоб зрозуміти, як воно працює, а потім зібрати по-новому.

- **Для 12-13 років:** Процес аналізу складних явищ через розкладання на компоненти з подальшим створенням нових комбінацій.
- **Для 14-15 років:** Методологічний підхід до переосмислення усталених концепцій через їх розбірку та творче перескладання.

Концептуальна гнучкість

- **Для 9-11 років:** Вміння змінювати свої думки, коли знаходиш нову інформацію або новий спосіб дивитися на речі.
- **Для 12-13 років:** Здатність переключатися між різними способами мислення залежно від ситуації та нової інформації.
- **Для 14-15 років:** Когнітивна адаптивність, що дозволяє переосмислювати категорії та зв'язки між поняттями.

Філософські основи

Парадокс самореференції

Античність. Парадокс брехуна Евбуліда: "Це речення є неправдивим". Якщо воно правдиве, то неправдиве; якщо неправдиве, то правдиве.

Сучасність. Проблема самосвідомості: чи може свідомість повністю зрозуміти саму себе? Теорія рекурсії в математиці та програмуванні.

Для дітей. Коли ти думаєш про свої думки, хто думає — ти чи твої думки? Це красива загадка без простої відповіді.

Філософія постмодернізму

Деррида та деконструкція. Ідея про те, що будь-яке поняття можна "розібрати" і показати його внутрішні протиріччя.

Фуко про владу понять. Як слова та концепції формують наше мислення і можуть його обмежувати.

Для дітей. Слова — це не просто звуки. Вони мають силу. І ми можемо змінювати цю силу, переосмислюючи слова.

Конструктивізм у пізнанні

Піаже. Діти активно "будують" своє розуміння світу, а не просто отримують готові знання.

Для дітей. Ти не просто вивчаєш готові правила - ти будуєш своє розуміння світу, як із конструктора.

Психологічні аспекти

Розвиток абстрактного мислення

Стадії розвитку (за Піаже):

- 7-11 років: Конкретні операції — можуть маніпулювати конкретними об'єктами та їх властивостями
- 12-15 років: Формальні операції — можуть мислити про абстрактні поняття та їх відношення
- 15+ років: Постформальне мислення — можуть мислити про мислення, працювати з парадоксами

Метакогнітивний розвиток

Що відбувається в різному віці:

- 9-11 років: Починають усвідомлювати, що мають думки; можуть простежити логіку рішення
- 12-13 років: Розвивається здатність планувати мислення та контролювати його
- 14-15 років: Можуть рефлексувати над власними когнітивними стратегіями

Творчий парадокс

Дослідження показують, діти часто втрачають творчість при входженні в систему освіти, яка дає готові відповіді.

Рішення: навчання через постановку питань, а не отримання відповідей; заохочення до експериментів з поняттями.

Нейронаучні основи

Пластичність мозку

Дослідження показують, що мозок дітей особливо пластичний — нові нейронні зв'язки утворюються швидше при роботі з незвичайними задачами.

Практичне значення. Завдання на переосмислення понять стимулюють утворення нових нейронних мереж.

Дефолт-мережа мозку

Що це? Мережа мозку, яка активна в стані спокою та відповідає за саморефлексію.

Розвиток. У підлітків ця мережа особливо активна, що пояснює їхню схильність до філософських роздумів.

Педагогічні стратегії

Сократівський метод у роботі з поняттями

Принцип: не давати готових визначень, а допомагати дітям "народжувати" власні розуміння через питання.

Приклади питань:

- "А що, якби це слово означало щось інше?"
- "Чи може це поняття існувати без свого протилежного?"
- "Що найважливіше в цьому понятті?"

Техніка "Концептуальні окуляри"

Суть: Запропонувати дитині "одягти окуляри" різних понять і подивитися на світ через них.

Приклад: Подивитися на класну кімнату "очима свободи", "очима безпеки", "очима творчості".

Метод "Живих понять"

Суть: Персоніфікувати абстрактні поняття, дати їм голос і характер.

Приклад: "Якби Справедливість була людиною, як би вона виглядала? Що любила б? Чого боялася б?"

Паралелі в культурі

Флейти сулур, які слухають вітер, коли ти безперестанно рухаєшся в ритмі повної свободи. https://www.youtube.com/watch?v=bk81K_IdduY&t=284s

Сулур (Sulur) - бамбукова флейта дружини Ґондів із Бастару, Чхаттісґарх, Індія. Тип інструмента: обертальна (не дмуть у неї — обертають) бамбукова флейта довжиною приблизно 60-90 см, вирізана з сильної прямої бамбукової тростини. Цей звук також використовується в лісах для відлякування тварин або збирання стад. Виготовлена з "пагорбового" бамбука (pahadi bans), що забезпечує чисте

звучання; отвір із одного кінця закрито шайбами (раніше — старовинними монетами), сьогодні — сучасними копіями.

Як і сулур, справжня свобода не звучить сама по собі — її потрібно «вивільнити», вдихнути в неї життя.

Питання:

- Чи може свобода існувати без того, хто її використовує?
- Що означає "слухати вітер" у контексті власного життя?
- Як рух може створювати музику? Як дії можуть створювати свободу?
- Чи потрібні обмеження (як шайби на флейті), щоб свобода зазвучала?
- Що спільного між музикою та свободою: обидві потребують простору і дії?